

Andrejs Švirksts — aprīņa vecākais

Bijušā Daugavpils aprīņa lauku pašvaldību vecākā Andreja Švirksta un viņa meitu Astridas un Ligijas likteņi un dzīvesstāsti arī šodien, kad visi ignējām un sūdzamies par grūtajiem laikiem, pierāda to, cik stiprs un nesalauzams var būt cilvēka gars.

A. Švirksts.

Andrejs Švirksts piedzima Jāņa un Dārtes astoņu bērnu ģimenē, mācījās Cargradas (Jersikas) draudzes skolā krievu valodā, jo latviešu skolas Latgalē bija slēgtas. Pēc Līvānu pilsētas skolas beigšanas kalpoja uz dzelzceļa dažādos darbos. 1918./19.m.g. mācīja bērnus Preiļu un Līvānu rajona skolās. Ar 1920. gadu bija dažādos amatos Daugavpils aprīņa valdē, bet no 1928. gada — lēkšlietu ministrijas Pašvaldību departamenta dienestā kā Daugavpils aprīņa vecākais. Pēdējos brīvās Latvijas gadus no 1938. gada līdz 1940. gada jūlijam — Daugavpils pilsētas vecākais.

— **Kādus darbus veica jūsu tēvs, kad kļuva par Daugavpils aprīņa vecāko?** — Jautāju A. Švirksta vecākajai meitai Astrīdai.

— **Ekonomiskā un politiskā situācija, šķiet, varēja būt līdzīga tagadējai, kad no drupām un gruvielēm bija jāuzceļ stipra un pārtikusi valsts.**

Tēvs cēlās agrī un no darba atgriezās vēlu. Bieži devās tālos izbraukumos, jo Daugavpils aprīņš toreiz bija lielākais Latvijā. Tēvs abonēja kādas desmit avīzes un žurnālus latviešu un krievu valodā. Sevišķu uzmanību viņš veltīja skolu celtniecībai, cerēdams, ka tā arī latgalieši varēs iegūt izglītību. Kā man pastāstīja bijušais skolas pārzinis, tagad jau cienijama vecuma vīrs Ratinieka kungs, tad ar tēva gādību tika celta un iesvētīta skola Sutros. Jaunas skolu ēkas pacēlās Jersikā, Indrā, Kalniešos, Piedrujā, Līvānos, Daugaviešos. Tēvs, cik nācās vērot, prata izvēlēties jaunajām ēkām vispiemērotākās vietas, rūpējās par to, lai lietderīgi izvietotos arī saimniecības ēkas, lai sakopta būtu skolas apkārtnē. Tajā

laikā celtas arī slimnīcas lauku ļaudīm (Kaplupē, Līvānos). Arī svētku dienās un svētdienās viņš parasti brauca vai nu uz kādu jaunajam ēkas pamatu iesvētīšanu, uz kādu skolotāju vai zemnieku sanākumi, mazpulku vai bērnu svētkiem. Izrādījās, ka kādās šaušanas sacensībās Krāslavā par labiem rezultātiem A. Švirksts ar savu personīgi iegādāto darbarīku komplektu bija prēmējis zēnu, kas daudzus gadus vēlāk par to stāstīja savai dzīvesbiedrei Astrīdai — Andreja Švirksta meitai.

Viņš varēja no zemnieka rokām paņemt izkapti un nopļaut sienu vālu. Ja mašīnā bija brīva vieta, labprāt paņēma kādu kājām-gājēju, iztaujāja par viņa dzīvi. Ar latgaliešiem runāja latgaliski, ar krieviem — krieviski. Ļoti cienīja krievu amatniekus, uzticēja tiem svarīgus objektus, uzrunāja viņi viens otru, kā tas pieņemts krievu sabiedrībā, vārdā un tēva vārdā.

30. gadu otrajā pusē Jersikas piļskalnā notika arheoloģiskie izrakumi. A. Švirksts kā jersikietis par tiem ļoti interesējās. Toreiz Daugavpils Skolotāju institūtā par skolotāju strādāja un vasarās ar arheoloģiskajiem izrakumiem un etnogrāfijas pētniecību nodarbojās mākslinieks Oskars Kalējs (viņa prototips parādās J. Klīdzēja romānā "Sniegi"). Viņš bija savācis ļoti vērtīgu Latgales keramikas kolekciju. Ēdās doma izveidot Daugavpils muzeju. Šo ideju, tuvojoties Latgales dziesmu svētkiem, atbalstīja A. Švirksts, kas bija jau pilsētas vecākais un Latgales dziesmu svētku rīcības komitejas priekšsēdētājs. Kaut arī bija jāpaplašina šoseja, jāuzrauga dziesmu svētku estrādes celtniecība Stropos, vecajā mājā blakus Skolotāju institūtam sāka remontēt telpas, pielāgojot tās muzeja vajadzībām. Švirksts rūpīgi sekoja telpu remontam. Kalējs veidoja ekspozīcijas. Valsts vēstures muzeja Daugavpils nodaļa tika atklāta īsi pirms Latgales dziesmu svētkiem 1940. gada 9. jūnijā. Abiem muzeja veidotājiem bija vēlēšanās uzcelt īstu muzeju, taču tā palika tikai iecere.

— **Kā dzīvoja jūsu ģimene?**

— Dzīvojām vecā koka mājā Daugavpilī pretī Dubrovina dārzam, kas, šķiet, piederēja pašvaldībai.

Pēc manas ierašanās māmiņa vairs skolā nestrādāja. Audzināja mani un divus gadus jaunāko māsiņu. Atceros kādu ļoti nemiernu nakti. Bija saslimusi māmiņa. Viņa bija ļoti pacietīga un negribēja traucēt ārstu nakti, kaut arī daudzi no ārstiem bija ļoti pazīnas un pat ģimenes draugi. Vilcināšanās izrādījās liktenīga. Apendicīts bija plīsis, sākās peritonīts, kas tajā laikā, kad vēl nebija antibiotiku, slīkti padevās ārstēšanai.

1940. gada 16. jūnijā neizskanēja iecerētajā skaistumā Latgales dziesmu svētki Stropu estrādē. Satraucošas vēstis pienāca no Rīgas. Kļuva zināms, ka K. Ulmanis uz dziesmu svētkiem neieradīsies. Mums vēl likās, ka tētiņam būs mazāka nervozēšana, taču viņš sacīja, ka tas ir saistīts ar politisko stāvokli, jo var būt, ka tie ir pēdējie dziesmu svētki brīvajā Latvijā.

Jau 17. jūnija rītā redzējām, kā uz Grīvu un Daugavpilī virzījās sarkanās armijas tanku kolonnas.

— **Vai jūsu tēvs turpināja strādāt?**

— Tēvs katru dienu turpināja iet uz darbu. Ar 12. jūliju viņu oficiāli atstādīnāja no amata. Viņš nodeva amata ķēdi un dokumentus J. Ancānam, kas stājās viņa vietā.

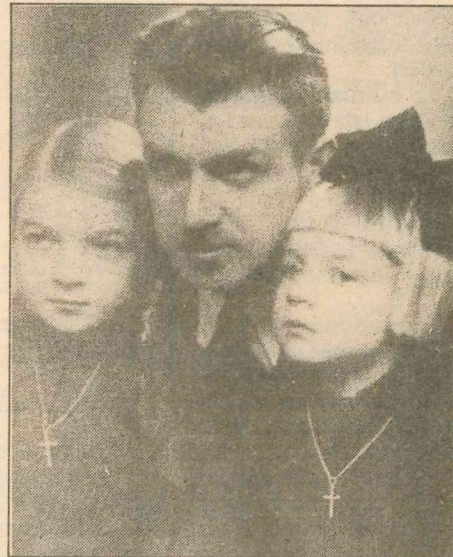
— **Kādas pārmaiņas notika jūsu dzīvē?**

— Pilnībā pārcēlāmies uz Līčupiem. Tēvs, izgājis sava tēva bargo darba skolu kādreiz bērībā, prata visus zemnieka darbus un darīja tos pat ar prieku. Darbs jau nevienam kaulus nelauz, bet rūpes un bažas radīja tas, kas notika ap mums. Tika arestēti cilvēki, cietums bija pārpildīts ar politiskajiem. Neviens vairs nebija drošs par sevi, jo tika fabricēti apmelojumi. Cilvēki baidījās satīkties, pateikt lieku vārdu.

Tēvam zem gultas bija kofetis ar vejas pāri un citu nepieciešamo... Mēs baidījāmies par viņu. Viņš centās mūs nomierināt. Katra diena, katra nakts bija bažu pilna. Nākot no skolas, vispirms ar skatienu meklējām tētiņu, apgulstoties vēlējāmies — kaut jēl nakts paietu mierīgi!

Bija 14. jūnija rīts, kad mājā iebruka vīri ar šaujamašīnām ieročiem, jauca visu māju un tēvam pavēlēja posties līdzī. Satrauktā balsī viņš prasīja — vai arestēts tiekot viņš viens? Tēvs, protams, visu laiku baidījās no tā, ka viņa dēļ varētu ciest arī brāļa ģimene.

Tā kā mums nebija māmiņas, mūs atstāja tēva brāļa un sievas ģimenē. Toreiz klīda

A. Švirksts ar meitām Astrīdu un Ligiju.

valodas, ka tad, kad pirmie aizvestie būs atbrīvojuši restotos lopu vagonus, tie atgriezīsies, lai aizvestu pārējos.

— **Vai liktenis dzīves tālākajās gaitās bija jums labvēlīgs?**

— Abas ar mūsu mācījamies, ieguvām izglītību un, turpinot vecāku tradīcijas, kļuvām par skolotājām. Bija jau gan tādi brīži, kad varējām palikt gan bez diplomiem, gan bez darba, bet atkal nāca palīgā labi cilvēki.

Kad padzina no tēva mājas, mjerināju sevi ar to, ka gan jau izdzīvošu, jo varu strādāt, esmu taču jauna.

— **Bet kas notika ar jūsu tēvu tālāk?**

— A. Švirksts neatgriezās dzimtenē un nomira svešumā. Tēva atvadu vēstuli saņēmām jau pēc viņa nāves. Viņš negribēja mūs apgrūtināt, bet varbūt saudzēja? Taču tieši dažas dienas pirms tēva nāves viņa nometinājuma vietā ieradās brālis Oskars, kurš palika ar viņu, izpildīja pēdējās vēlēšanās.

— **Vai bērniem stāstījāt par vecotēvu?**

— **Lai bērniem būtu mierīgāka dzīve, par vecotēvu nestāstīju.** Pagāja daudzi gadi, pat gadu desmiti. Es nolēmu ar saviem bērniem aizbraukt un uzmeklēt A. Švirksta kapa vietu. Mazbērnu pārsteidza tas, ka pēc 35 gadiem vietējie cilvēki ar labu atcerējās latvieti Andreju Švirkstu. Vai daudz būs tādu, kuri pēc 35 gadiem atcerēsies mūs? Tajā rītā, kad tēvu aizveda, viņš nolauza plaukstoša cerīnkrama zaru. Un tagad tai vietā, kur svešumā dzīvojis tēvs, aug vientuļš cerīņu krūms un liepiņa...

A. Švirksts ar Daugavpils pilsētas vecākā amata ķēdi.

— **Tagad jūs esat atguvusi Līčupus.**

— Katrs viņa stādītais koks un krūms mani uzrunā ar savām lapu šalkām. Viņa stādītie koki daudzkārt pārdzīvojuši savu stādītāju un ceļ zarus pret debesīm. Un, kaut Līčupu apkārtnē mainījusies un kļuvusi pavisam citāda, tēva māja un brīnumainā kārtā daudzi stādītie koki saglabājušies. Tēva un mātes piemiņas vārdā ļoti gribētos šo mazo zemes stūrīti sakārtot...

Sazarojis Andreja Švirksta dzimtas koks — četri mazbērni, septiņi mazmazbērni. Cilvēki, kas daudz pārcietuši, arī pazemojumu un nīcinājumu, netur sirdi naida sēklu. Astrīdas kundze saka paldies tiem labajiem cilvēkiem, kas pazina viņu, uzticējās, klusēja un palīdzēja izdzīvot...

Lappusi sagatavojuši

L. Kozlovska
Daugavpilī

E. Kozlovska foto un fotoreprodukcijas